

Історичний аналіз феномену авторитету керівника в державному управлінні

Шумка М. Л.

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та політології Тернопільського національного економічного університету м. Тернопіль, Україна

Переосмислюючи класичні засади науки державного управління наукова спільнота шукає нові методи та шляхи для забезпечення численних суспільних потреб. Утвердження нового гуманістичного імперативу в суспільстві вимагає переосмислення та налагодження взаємодії органів влади із громадськістю.

Пояснення природи феномена авторитету керівника, його розвитку веде свій початок ще з Античності (Геракліт, Піфагор, Сократ, Платон, Аристотель, Полібій) [6, с. 36].

Слово **«авторитет»** латинською «auctoritas», німецькою «autoritet» та французькою «autorite» – «влада, вплив, воля», утворене від «auctor» – «творець, винахідник, захисник, радник». Авторитет пояснюють як загально визнаний вплив, який чинять на переконання й поведінку людей певні особи, організації чи вчення завдяки притаманним або приписуваним їм властивостям чи заслугам або особа, що користується загальним визнанням, впливом [4, с. 44].

Поняття «авторитет» можна розуміти у широкому та вузькому значеннях. Так, у широкому значенні «авторитет» – як «роль і влада, що базується на значущості або з нею поєднується», а у вузькому – як «розумовий вплив, який викликає повагу, що формується завдяки визнаній владі, яка є мудрою, компетентною і добросчесною». У грецькій мові для визначення поняття «влада» використовуються слова «kratos» – сила, влада, могутність, а також «archi» – початок, керівництво, уряд, влада, держава. У латинській мові для пояснення поняття «влада» вживали такі слова, як «potestas», «auctoritas», «imperiū», що пояснюють можливість, здібність, володіння силою задля здійснення будь-якої діяльності. У такому ж значенні поняття «влада» ввійшло

у романо-германську групу мов, а саме: «power» (англ.) – влада, здібність, можливість, право, сила, енергія, міць; «macht» (нім.) – влада, сила, міць, могутність; «poder» (іспан.) – влада, вплив, авторитет, сила; «pouvoir» (фр.) – влада, властивість, вплив, сила; «domino» (іт.) – влада, сила, вплив [9, р. 158].

Подаючи визначення поняттю «авторитет» ми розглядаємо його у співвідношенні із поняттям «влада», «особистість». Специфікою і цінністю цього поняття є те, що воно поєднує в собі і особу, і владу, оскільки знеособленої влади не буває, вона належить конкретним особистостям, Богові і визначається їх буттям як буттям осіб, до яких ця влада спрямована. Тож, не можна говорити про знеособлену владу, вплив суспільного інституту – держави, органу, групи, спільноти; особа має значення лише у взаємодії з іншими особистостями. Отже, авторитет визначається як особисте, вольове «влиття» у щось та окреслюється у двох аспектах, а саме: в активному як вольовий процес впливу, творення, (спрямування енергії) й пасивному – як особистісне суще, тобто проявляються два аспекти авторитету – як впливу, так і особистості.

Авторитет – тип влади, за якого люди з готовністю підкоряються керівникові, оскільки вважають його легітимним.

Уже ранні твори мислителів античності подають пояснення значимості ролі народу у творенні держави, а керівника, правителя висвітлюють як особистість, яка віддана своєму народові та виступає його захисником й організатором. Причину деградації суспільства у той час вбачали у моральному занепаді людини. Людина античності є людиною політичною, людиною – громадянином. Така людина не може жити в не організованому суспільстві, в якому відсутній авторитетний правитель – відповідальний за управління суспільством. Кращою формою правління вважалася аристократія, яка здійснює свою владу на підставі авторитету законів. Правителя обирали із аристократів не тому, що він знатного походження, а тому, що він має високі моральні та інтелектуальні якості, які набуваються ним з раннього дитинства.

У Платонівській «Державі» читаємо про такого керівника, який є авторитетом для інших, тому що він пов'язав свої інтереси із державними: «... ті, кому довірено управляти країною, повинні любити свою країну більше, ніж будь-що інше, та повинні глибоко пов'язувати свої інтереси з інтересами країни, якій вони служать». За словами Платона, «ми повинні вибирати з-поміж наших правителів тих, хто за нашими спостереженнями виглядає здатним повністю присвятити своє життя справам спільноти, і хто ніколи не діятиме супроти спільного блага». Але далі він зазначає, що навіть за таких умов, коли інтереси спільноти будуть захищені, то і тоді правителі здатні до обману заради того, щоб закріпитися у владі. Очевидно, що Платон окреслює питання протистояння управління й моралі [7].

Про державу та авторитет її правителів пише у своїх творах відомий грецький філософ – Арістотель. Авторитету правителя він приписує такі вимоги, як: бути розумним, людяним, совісним, чесним та справедливим. Арістотель вважав, що керування людьми на різних рівнях є мистецтвом, яке набувається роками, але до управління людьми здатні не всі [1].

Якщо правитель давньої Греції був відкритим до свої підданих, дбав про гармонію у відносинах, то давньому Римі в основі авторитету правителя було покладено силу та примус, спритність та фізичну хоробрість.

В епоху середньовіччя служителі церкви обстоюють ідею про те, що влада дається Богом, що могутності правителів сприяє церква, і саме її авторитет встановлено Богом. Джерелом авторитету визнається розум. Бог – це розум, а розум – це Бог. Водночас правитель усіх рівнів, на думку єпископа із Севільї Ісидора, повинен керуватися системою законів, побудованою на основі суворой ієрархії, як-от: закони божі, загальні закони, людські закони [8, с. 401].

Видатний представник політичної філософії періоду Ренесансу Н. Макіавеллі наголошував на тому, що здобути авторитет правитель може, покладаючись на свою компетентність і волю. Мудрий монарх повинен взяти владу в свої руки і робити все так, щоб народ постійно відчував необхідність у державі та її правителі, наголошуючи, що «ніщо не може викликати до государя

таких поваги й авторитету, як ... те, коли він без вагань виступає за одного проти іншого – це завжди краще, ніж стояти осторонь» [5, с. 78].

Епоха Відродження на високий рівень поставила авторитет людини-борця. Разом з тим у дослідженні авторитету влади започатковується становлення раціоналістичної традиції, де розум є критерієм і джерелом авторитету. Ці ідеї підхоплюють представники Просвітництва, стверджуючи при цьому, що раціональний правитель повинен усе піддавати ретельном огляду, бути стійким у стресових ситуаціях, поважити традиції та звичаї.

Проблематика визначення і пояснення феномену авторитету знайшла відображення у сучасній західній філософській, соціальній і психологічній думці. Особливої уваги заслуговують дослідження феномену авторитету керівника засновників Франкфуртського інституту соціальних досліджень, а саме: М. Хоркхаймера (авторитет – це визнаний вплив або «узгоджена залежність» у різних галузях і сферах суспільства – від особи, групи або соціального інституту), Т. Адорно (виводить різні типи особи з погляду схильності до ухвалення «демократичного» або «авторитарного» керівництва).

Німецький соціолог М. Вебер запропонував типологію авторитету, згідно з якою авторитет може ґрунтуватися або на раціональних установах – системі правил, які пояснюють способи отримання влади та межі її застосування; або на традиціях, за якими законність порядки випливає з уявлень про нього як про священний; або на так званій харизмі – лідер наділений якостями мудрості, героїзму, святості. Такий авторитет мають пророки, проповідники, політичні діячі [2, с. 647]. Концепція М. Вебера отримала подальший розвиток у працях інших соціологів і філософів.

Авторитетний керівник – це владний управлінець, який не бажає зупинятися на досягнутому, завжди уважний до діяльності всіх, хто його оточує. Авторитет керівника залежить від результату індивідуальнісних оцінок та думок і потреб окремих людей та груп. Авторитет – це комплексна, інтегральна якість його носія, яка складається з багатьох властивостей, які одержали широке визнання. Він виражає особливого виду відносини між

людьми та спільнотами, що ґрунтуються, насамперед, на довірі до якостей і достоїнств його носія. Тому авторитет має соціальний зміст, який не задається апіорі, а здобувається, напрацьовується й залежить від виконання суб'єктом покладених на нього соціальних функцій [3, с. 2].

Література:

1. Аристотель. Сочинения: в 4-х т.: Т. 4. / Аристотель; [пер. с древнегреч.; общ. ред. А. И. Доватура]. – М.: Мысль, 1983. – 830 с.
2. Вебер М. Избранные произведения / М. Вебер / сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давыдова; предисл. П. П. Гайденко [пер. с нем.]. – М.: Прогресс, 1990. – 808 с. – С. 647.
3. Гудзь Є. А. Авторитет як основне поняття соціальних дисциплін / Є. А. Гудзь // Мультиверсум. Філософський альманах. – К.: Центр духов. Культури. – 2006. – № 57. – С. 2. // Режим доступу: www.filosof.com.ua.
4. Етимологічний словник української мови: в 7 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; редкол. О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1982. – Т. 1: А–Г / укл.: Р. В. Болдирєв та ін. – К.: Наукова думка, 1982. – 632 с. – С. 44.
5. Макиавелли Н. Государь / Николло Макиавелли; [пер. с ит.]. – М.: Планета, 1990. – 84 с. – С. 78.
6. Новаченко Т.В. Феномен авторитета державного службовця в контексті глибинної психології / Новаченко Т. В. // Державне управління: теорія та практика №1. – 2011. – с. 35-48.
7. Платон. Государство // Собр. соч.: Т. 3 : ч. 1 / Платон. – М, 1971. – 341 с.
8. Рассел Б. История западной философии: Т 1 / Бертран Рассел. – М., 1993. – С. 401.
9. Meyers W. The Image-Makers / W. Meyers. – N. Y. : The Times Books, 1984. – P. 158.